

Ook werd door ons niet verwacht, dat dit woord stormenderhand de kerken zou veroveren. Daarvoor zit men aan het oude „evangelisatie“ nog te vast.

Iemand schreef mij in allen ernst, of het eigenlijk wel strookte met den bezuinigingseisch onzer dagen, om zoo'n nieuw woord voor te stellen. Al het bedrukte papier, waarop de naam „Evangelisatie“ stond, alle dito enveloppen, waren dan waardeloos.

Tegen zoo'n argument kan ik natuurlijk niet op. Voor wien dat de deur toe doet, blijve binnen het „Evangelisatie“-gebouw.

En hij werke er hard.

Misschien raakt hij dan spoedig door zijn enveloppen heen en kan hij zich bij aanschaffing van nieuwe nog eens bezinnen.

Maar bijzonder druk maken wij ons om deze zaak niet.

Het behoud der kerken, ook het behoud van den herkersteningsarbeid hangt er niet van af.

Tech is een juiste naam, gelijk we reeds beoogden, weer niet van gewicht ontbloot.

Daarom gaan we gaarne op vragen en bedenkingen in.

In „Noord-Hollandsch Kerkblad“ schreef Dr. H. Brouwer van Heemstede o.m.:

Intusschen Dr. Hepp heeft volkomen gelijk, als hij in „De Reformatie“ betoogt, dat we nu de arbeid zoo voort gaat, ons eens moeten bezinnen over een betere benaming. Want de naam wordt inderdaad niet door het wezen gedekt. Ik lees in „De Reformatie“ van 9 Dec. 1921: „En dan lijkt het geen twiifel of de gangbare term „Evangelisatie“ is veel te ruim, dan dat de door ons bedoelde arbeid er door kan worden aangeduid. Evangelisatie geeft te kennen het uitdragen van het evangelie en is daarom toepasselijk zoowel op de gewone bediening des Woords, op de prediking onder de heidenen als op het getuigen van Christus onder de verlorenen in onze omgeving“. En daarom doet hij den voorslag om voortaan te spreken over „herkerstening“, wanneer we speciaal het getuigen van den Heiland in de kringen om ons heen bedoelen.

Een voorslag, die de overweging wel waard is. Veel is er daarna nog niet over verschenen. Misschien wordt er nog druk over gelacht. Daarom wil ik maar eens een begin maken, op hoop, dat nu ook anderen de stilte verbreken.

Allereerst dan meent de voorsteller, dat deze term op 't eerste hooren duidelijk is. Een meening, die ik aanvankelijk deelde, maar na een paar proeven moest loslaten. Voor mij was 't wel helder en voor menigman, maar dat nu dit woord zeer gemakkelijk het reeds ingehurgen „evangelisatie“ zal vervangen, waag ik op grond van mijn proeven te betwijfelen. Een groot bezwaar vind ik dat echter niet. Als 't niet spontaan aangenomen wordt, kan het toch na toelichting wel groeien en komt dan niet minder vast er in.

Maar nu de vondst — 't is immers een nieuw woord? — zelf. Daarover wilde ik toch graag wat meer licht.

Bedoelt het woord herkerstening niet meer dan ons woord evangelisatie (in de gangbare opvatting van dezen term dan?), en staat het niet in de plaats van inwendige Zending? Immers praktisch is het toch zoo, dat laatste genoemde en een evangelisatorische en een Christelijk-philantropische tak heeft, terwijl de Evangelisatie speciaal naar kracht zoekt in het brengen van het evangelie door geschrift en getuigenis (toespraak en lied).

Herkerstening is, naar het mij voorkomt, dat breede woord, dat alle reddenden arbeid voor vervreemden, ook hun morele opheffing in den naam en door de kracht van Christus (denk aan Zetten, aan reclameering enz.) omvat.

En dan acht ik dit nieuwe woord uitnemend geschikt, omdat ik met name tegen het „Inwendige“ bij Zending bezwaar heb. Niet omdat dit getuigen en reddend geen zendingswerk zou wezen. Wij zijn door Christus gezonden — niet maar naar heidenen, maar ook en niet het minst naar de dwalende, in den zin van: weggedwaalde schapen in de Christelijke wereld. Uitwendig, zooals Dr. Hepp in Zending zoekt, behoeft niet steeds enkele dagreizen of een maandreis ver te zijn.

Maar bedoelt de voorsteller het werkelijk zoo, dat herkerstening die breede betekenis heeft, dan zijt weer een nieuwe vraag naar aanleiding van zijn betoog. Precies als bij de evangelisatie wil hij ook de herkerstening wel niet in alles van de institutionele kerk doen uitgaan, maar toch wel onder haar leiding stellen, eventueel misschien verzwakt tot toezicht. Dan vrees ik echter dat iets moois verloren gaat. Immers op het terrein der Chr. philanthropie, en dat is zeker lijkt me in herkerstening begrepen, is samenwerking met andere Christenen wel mogelijk. En zal deze samenwerking inderdaad goed zijn en een amore worden aanvaard, dan is het, dunkt me, niet billijk voor ons kerkelijk instituut het toezicht op te eischen.

Ik weet wel, dat ik hier een moeilijkheid aanroer. Maar wanneer de grondslag waarlijk positief Christelijk is, moeten wij 't aan kunnen om zonder aanstands als kerk beslag te leggen in liefde te getuigen van den Heiland der zondaren.

Misschien wil Dr. Hepp zoo vriendelijk zijn me in „De Reformatie“ te beantwoorden. Gaarne zal ik de lezers van het „N.-Hollandsch Kerkblad“ op de hoogte houden. 't Is ook mijn bedoeling hem te toonen, dat ik begonnen ben over zijn voorslag na te denken.

Een volgend maal hopen we hierop van antwoord te dienen.

HEPP.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN.

De kerk en de sociale kwestie.

Van de gelegenheid, om over de artikelen van den heer Heyns van gedachten te wisselen, wenscht, gelijk mij blijkt uit de ingezonden stukken, meer dan een lezer gebruik te maken. Ik kan natuurlijk al deze „stemmen uit onze kringen“ geen gelegenheid geven, om zich ten volle, naar haar begeeren, te uiten, en stel mij dan ook voor, de gemaakte opmerkingen te combineren en te classificeren. Dan draagt deze discussie meer het karakter van een enquête, en de heer Heyns zal, evenals ik, dankbaar zijn, wanneer velen voor den dag komen. Niet natuurlijk om critiek te oefenen op, of klachten te uiten over plaatselijke toestanden, doch om in het algemeen hun oordeel te zeggen over de verhouding van kerk en sociaal leven. Nu wordt door de meeste inzenders de quaestie in 't algemeen aangeroerd. Men gaat minder op bepaalde punten in. Alleen één heeft de moeite genomen, de vragen uit het laatste artikel van den heer H. te beantwoorden, en deze beantwoording laat ik hier volgen.

Ziet geachte Redacteur,

Acht gevende op de uitnodiging om, desgewenscht, met den heer W. Heyns in gedachtenwisseling te treden betreffende zijne beschouwingen over „de kerk en de sociale quaestie“, zij het mij vergund u hierbij alvast een zeer kort bescheid aan te bieden omtrent de vragen, door den schrijver gesteld in zijn slotartikel, voorkomende in het Reformatie-artikel van 3 Febr. jl.

Om niet te uitvoerig te worden laat ik de vorige artikelen dus voor ditmaal rusten.

Vraag 1. Zijn de tractementen die de kerk betaalt aan predikant en koster, wel op peil?

Antwoord 1. Stellig lang niet overal. Wat de predikanten betreft, bezwaarlijk geheel objectief te bepalen. Voor de kosteren kan men raadplegen het K. B. van 23 Jan. 1920 (Staatsblad no. 37) waarin voor concierges en dergelijke leden de salarissen genoemd worden; in schaal 2 b.v. f1500 na 3 jaar; in schaal 10: f1500—f2000, maximum na 6 jaar dienst.

Vraag 2. Weet de gemeente wel wat haar predikant aan salaris ontvangt? Ook als men meent, dat het op peil is?

Antwoord 2. De medelevende leden vernemen dit wel. Ook is het ongeveer op te maken uit het financieel overzicht, dat de gemeente krijgt. Het bedrag behoort nu juist niet voor de kerkramen te hangen.

Vraag 3. Is de zitplaatsen-quaestie wel overal in den haak? Is verhuuren goed? Is 't vaste-plaatsen-stelsel goed?

Antwoord 3. Verhuuren van zitplaatsen verdient geen aanbeveling en kan alleen getolereerd tegen een uniformprijs en gepaard met maatregelen om te voorkomen dat minvermogenenden achteraan moeten zitten.

Het vaste-plaatsen-stelsel verdient voorkeur uit een oogpunt van gezinsvereniging.

Vraag 4. Is huwelijks-bevestiging met vaste betalings-terminen in orde?

Antwoord 4. Niet in orde. Het doen bevestigen van een huwelijk mag geen aparte geld-quaestie zijn in 't Heeren gemeente.

Vraag 5. Is het geven van foeten bij doop en huwelijk wel goed?

Antwoord 5. Neen. De bezoldiging van den koster en zijn hulppersoonel behoort foeten overbodig te maken. Het betreft hier dienstwerk.

Vraag 6. Zijn de kerkvroogden en bestuursleden, of hoe ze dan ook heeten, niet wat al te uitsluitend renteniers, grondeigenaars en winkeliers?

Antwoord 6. Dit hangt van de constellatie der gemeentelijke bevolking af. Geldelijk beheer in handen van eigenaren schijnt wel praktisch.

Vraag 7. Is de armoedezorg wel in overeenstemming met Gods Woord?

Antwoord 7. Deze vraag schijnt wel te algemeen gesteld. Beginsel moet zijn, dat niet zij geholpen worden in wier nood de naaste familieleden kunnen en dan ook behooren te voorzien; en in den regel ook geen werklozen.

Vraag 8. Moet kerkgebouw en pastorie niet meer zijn het middelpunt der gemeente?

Antwoord 8. Het kerkgebouw wel. Dit leent zich voor veel goeds, voor Chr. vergaderingen vooral. Een ruimer gebruik onderdrukt ook de joodsche opvatting van den tempeldienst. Het bezoeken van een pastorie is niet te generaliseeren. Dit hangt van persoonlijke en gezinsomstandigheden af. In de Roomsche kerk gaat deze regeling gemakkelijker.

Vraag 9. Moeten er niet meerdere gemeentevergaderingen komen?

Antwoord 9. Wellicht. Vooral in de kleine plaatsen. In de groote steden hangt veel af van een goede regeling in formeelen en materielen zin. Wat het formeel betreft, b.v. iedere inleider van een onderwerp ¼ uur, iedere opmerker ½ 5 minuten; zoo noodig of gewenscht ieder hunner „een tweeden spreektijd“ te verleenen. Wat het materieel betreft, bijna uitsluitend geloofs-zaken, en dan liefst vragen van actuelen aard.

Vraag 10. Moet er niet wat meer invloed en zeggenschap worden gegeven aan de leden?

Antwoord 10. Jawel, mits in geestelijke dingen, en behoudens bekwaamheid en oefening. Met uitwendige zaken moeten de leden zich niet veel bemoeien. De wijk en de collecteregeling b.v. zijn geen onderwerpen voor de gezamenlijke leden.

Vraag 11. Moet het peil der catechisatie niet verhoogd en de leerstof uitgebreid?

Antwoord 11. Dit overwege iedere predikant naar de mate van eigen ontwikkeling en met inachtneming van „het peil“ en de situatie der bevolking.

Vraag 12. Moet er tucht zijn over den patroon, die steeds te laag betaalt? Moet er censuur zijn voor den dagdief? Mag de kerk steunen bij staking, uitsluiting of boycot? Moeten er sociale belijdenis-artikelen komen? Moet de Christen-socialist bij hardnekkig vasthouden aan zijn standpunt uit de kerk geweerd?

Antwoord 12. De hier saamgenomen vragen zijn beslist ontkennend te beantwoorden. Men bedenke hierbij vooral dat de geïnstitueerde kerk slechts de hand kan leggen op een deel van het kwaad, dat in allerlei levenskringen meê door de kerkleden bedreven wordt. Men hoede zich ook voor vermenging van het institutioneel kerkelijke en het sociale leven. Zij is evenmin voegzaam in de 20e eeuw als in vorige eeuwen. Wij hebben in de Gereformeerde kerken geen theocratie zooals bij het Joodsche volk. Deze kerken prediken beginselen, en bovenal centrale levensreformatie, onmisbaar voor tijd en eeuwigheid.

G. G. GUBEN.

Gravenhage, 6 Februari 1922.

Molenpaarden?

Een molenpaard behoort niet tot de pracht-dieren.

Het is geen ros, dat door schoonheid van lichaamsbouw en belijning bekoort, maar het is een echi werkpaard, dat in doffen, zwaren, een-tongen gang het graan naar den molen sleept of het daar, gelijk in de oude molens gebeurde, maalt.

Hoe komt nu dit paard in deze rubriek terecht?

Wat heeft zoo'n stevige knol met het politieke en sociale leven te maken?

Wel, men heeft het gehezigd als beeld.

Als beeld voor arbeid op politiek terrein.

Voor wie dan?

Zeker voor arbeiders, wier rug gekromd is door moeizamen arbeid?

Of voor menschen, die o' zoo'n zwaar leven moeten leiden?

Neen, maar met molenpaarden zijn vergeleken de ... vrouwen, en wel de Christelijke vrouwen, en, als ik goed zie, de Christelijke vrouwen, die mee willen tellen en mee willen doen. Maar die vergelijking is zeker gemaakt door een man? Of door een tegenstander? In alle geval niet door iemand uit onzen kring?

Deze vergelijking is gevonden door een vrouw, en wel door een Christenvrouw, want ik lees haar in de Vrouwenrubriek van „De Ster“, die onder redactie staat van Johanna Breuvoort, en waarin deze onthoofding voorkomt:

„De aanstaande verkiezingen werpen hunne slag schaduwen reeds vooruit. Onder alle partijen woelt bedrijvigheid, er begint alreeds spanning te komen in de harten van hen, die straks het groote gebaren mee afwillen zullen.

Hoe het nieuwe element in de kiezerskringen, de vrouwen, zich uiten zal is nog niet bij benadering vast te stellen.

De Ned. Chr. Vrouwen-Bond doet zijn best de leden de kennis bij te brengen die noodig is voor de vrouw om hare stemplicht waardig en met wijsheid te vervullen.

De Amsterdamsche Afdeling bezit in Mej. Frida Katz wel een groote kracht. Zij sprak over Koningschap of Republiek, over de Ministers, de Eerste en Tweede Kamer, hoe een wet tot stand komt. Onderwerpen, waarvan de vrouw, die haar stembiljet wil hanteren, wel kennis moet nemen.

Het optreden van Mej. Frida Katz en in haar werkring aan het Gerechtshof en als leidster van cursussen in als gemeenteraadslid, bewijst, welk een font de Anti-Revolutionaire Partij beging, door de vrouw buiten de Kamer en de andere Regeerings-lichamen te willen bouden.

Mej. Katz is Christelijk Historisch. Zoo iemand durven beweren, dat ook in de Anti-Rev. Partij geen krachten schuilen, welke die van Mej. Katz naderen?

De ontstemming over het uitsluiten der vrouwen viel niet alleen duidelijk te merken op de Jaarvergadering van den Ned. Christen Vrouwen-Bond, doch ontmoet men in hoogere en lagere kringen van vrouwen. Men bedankt voor als molenpaard dienst te doen om het graan der heeren te sleepen en te malen.

Een verkeerd standpunt? 't Kan best zijn. In ieder geval ga geen enkele stem der christelijke vrouwen over op onchristelijke partijen, zelfs al vertoonen zij de schoonste leuzen. Thuis blijven is de onchristelijke partijen in de kaart spelen en wie stemt op partijen, die, al is het met schoone tot het hart sprekende woorden, de christelijke moraal aantasten, zondigt tegen Gods ordmantien.

De „schoone“ vergelijking heb ik onderstreep. Over het beeld zal ik niets meer zeggen.

Ook niet over het feit, dat de Anti-revolutionaire Partij besloot, geen vrouwen te candideeren, want daarover sprak ik vroeger reeds uitvoerig. Maar wel wil ik twee dingen opmerken. In de eerste plaats dit, dat de ontstemming, waarover hier geschreven wordt, grootendeels op fantasie berust, en onze calvinistische vrouwen er niet aan denken om over het partijbesluit ontevreden te zijn. Ik heb juist een gansch anderen toon beluisterd, en in hoogere en lagere kringen het tegenovergestelde opgemerkt. En ten tweede, wanneer in den Neder-

landsche Christen-Vrouwenbond zulk een stemming heerscht, wat ik eigenlijk niet kan gelooven, dat men spreekt van „molenpaarden“, en „graan sleepen en malen voor de heeren“, voorspel ik deze organisatie geen schitterend succes. Van zoo'n mentaliteit zijn onze vrouwen niet gediend. Het is zelfs droevig, dat dergelijke uitdrukkingen gebruikt worden. Waarlijk, wanneer onze vrouwen meebidden en meestrijden, meestromen en meelijveren, terwijl toch voor haar geen plaats wordt ingeruimd in Kamer of Baden, sloepen en malen ze geen graan voor de heeren, maar doen ze haar van God opgelegden plicht, en mogen zij de eer van haar Koning dienen.

Wil de vrouwenrubriek daartoe meewerken?

Is dit het doel van onzen Vrouwenbond?

Immers ja!

Laten dan onze vrouwen een stemming, als in „De Ster“ tot uiting kwam, uitbannen, zulke klachten wraken, en er voor bedanken, met molenpaarden vergeleken te worden. Anders wekt de Vrouwenbond geen sympathie. En dat zou zeer jammer zijn!

K. D.

ZENDING EN EVANGELISATIE.

internationale Zendings-raad.

II.

Een vorig maal hebben wij kort de historische wording van den I. Z. R. nagegaan, en tevens op zijn grondslag en doel gewezen. Nu willen wij eenige van zijn gewichtigste besluiten de revue laten passeeren.

Op deze internationale bijeenkomst werd Duitschland gemist. Wel was op de vergadering van Crans waarover wij in ons eerste artikel spraken, aan Duitschland de broederhand toegestoken en ook aanvaard, maar daarmee waren de beletselen voor een innige samenwerking nog niet uit den weg geruimd. Het valt niet te ontkennen, dat aan de Deutsche zending groot onrecht is aangedaan door de geallieerde mogendheden; en al mogen wij niet de regeringen met de zendingscorporaties vereenzelvigen, toch was in de hitte van den strijd ook van de zijde der zending niet altijd recht gehandeld. Daarbij, aan Duitschland zijn zoo goed als al zijn zendingsvelden ontnomen; het staat nu onder de zendingdrijvende volken geheel achteraan. En zoo was het wel te begrijpen, dat Duitschland geen gedelegeerde naar de vergadering te Lake Mohonk zenden kon.

Men heeft niet nagelaten zijn spijt over de afwezigheid der Duitschers uit te drukken. Trouwens, het is algemeen bekend, dat in het zendingswerk de Deutsche broeders een zeer belangrijk element vertegenwoordigen; en daarom viel het te meer te betreuren, dat zij hun stem in den Raad niet konden doen hooren. Uit het verslag der vergadering in het Allg. Miss. Zeitschrift blijkt, hoe gewenscht het geweest was, dat de Deutsche stem was gehoord.

Van het eigensoortige van den Deutschen arbeid in de zending heeft op de 25ste Algemeene Zend. Conf. Dr. Gunning een enkel woord gezegd. Hij wees allereerst op de organisatie van het werk op het arbeidsveld met deze woorden: „Ik denk

daarbij allereerst aan de wijze, waarop de Inlandsche kerk door hen wordt ingericht. Reeds in 1882, toen de zending onder de Bataks ruim twintig jaren oud was, heeft men daar een kerkorde ontworpen, die aan de Inlanders zekere bevoegdheden gaf in het bestuur hunner kerkelijke aangelegenheden. In verband daarmee heeft men meer dan elders aandacht gewijd aan het zelf-onderhoud der gemeenten.“ Het schijnt wel, dat de Duitschers niet consequent op deze lijn zijn doorgegaan; men leze het oordeel van wijlen Dr. Dijkstra in De Macedoniër van Januari in zijn „Uit mijn camera“.

In de tweede plaats dacht Dr. Gunning aan de organisatie van het werk der zendelingen. „Ik weet wel, dat de aanstelling van een Ephorus in onze toestanden niet past, maar ik aarzel niet te verklaren, dat de uitdrukking „Souvereiniteit in eigen kring“ vaak is een mooi woord voor een leelijke zaak, en menigmaal synoniem is met de soevereiniteit van het eigen ik.“ Er ware nog meer hierover te zeggen, maar wij willen niet te uitvoerig worden. Het gezegde is genoeg, om ook om deze redenen de afwezigheid der Duitschers te betreuren.

Men heeft anders wel moeite gedaan, de Duitschers te bewegen, naar Lake Mohonk te gaan. De beide secretarissen, Mr. Oldham en Mr. Warnshuis, zijn er expres voor naar Berlijn gereisd, nadat de pogingen van Nederland en anderen mislukt waren, maar het mocht niet baten. In het gebod op de vergadering van den Raad werd de Deutsche zending nu uitdrukkelijk herdacht, en treffend was, dat vooral de Fransche gedelegeerde vurig voor die zending bad.

Doch het motto was: bidden en werken. Breed werd de zaak der Deutsche zending behandeld in een sub-commissie, waarvan Dr. Baron Van Boetzelaer van Dubbeldam, de eenige Nederlandsche gedelegeerde, het voorzitterschap bekleedde. Het is wel zeker, dat het slagen van dit leere punt vooral aan zijn leiding te danken is, waarvoor ook wij hem dankbaar zijn. Voor de eenheid der christenheid en der christelijke zending was het noodzakelijk, dat de breuk hersteld werd, en deze is nu hersteld.

De Raad nam eenige resoluties aan met alle stemmen, waarin o.a. de noodzakelijkheid werd uitgesproken van het streven, om aan de Deutsche zendingscorporaties toe te staan het groote onbaatzuchtige werk, dat zij in de geallieerde landen voor 1914 verrichtten, weer op te vatten. Tegelijkertijd echter werd er met nadruk op gewezen, dat bijna iedere voornemenszendingscorporatie bezig was nieuwe rechten toe te staan aan de christelijke gezelschappen in het Oosten, en dat de tijden van den patriarchalen toestand tot het verleden behoorden. Ook constateerde de vergadering uitdrukkelijk, dat er niet de minste grond geweest was voor het schandelijke geroep tijdens den oorlog, alsof de Deutsche zendelingen zich aan verraad zouden hebben schuldig gemaakt en alzoo zelf de oorzaak geweest waren van hun verbanning.

Voor al dit punt is van het grootste belang. Er waren te Lake Mohonk 65 mannen en vrouwen bijeen, waarvan de grootste meerderheid behoorde tot landen, waarmede Duitschland gestreden had. Daarbij waren zij eveneens voor het grootste deel zendingsspecialiteiten, menschen, die met het zen-

dingswerk van nabij bekeken waren of er zelf geheel in leefden. Zij waren dus wel tot oordeelen bevoegd. En zie, deze allen getuigden unaniem, zonder dat ook maar één een tegenovergesteld standpunt innam, dat er van al die schandelijke beschuldigingen niets waars was, en de Deutsche zendelingen, in het algemeen genomen, zich correct in de hun vreemde landen hadden gedragen. Dat is toch wel een eechoortel voor onze Deutsche broeders en zusters!

En om de maat vol te meten, werd aan het slot de uitdrukkelijke hoop uitgesproken, dat ook in het belang der zaak van alle anderen, de gedelegeerden van het groote Vaderland der protestantsche zending op de volgende vergadering van den Raad aanwezig zouden kunnen zijn. En wat zeer opmerkelijk was, was het feit, dat Monsieur Daniël Couvé van het Parijsche zendingsgenootschap wel het meest kras di als zijn wensch uitsprak! Dat is de triomf der christelijke liefde.

Om het gewicht der zaak geven we de aangenomen resoluties, al hebben deze ook reeds in andere bladen gestaan.

„Geloovende, dat de uitsluiting van Deutsche zendelingen van vele zendingsvelden grootelijks 't geestelijk leven van Duitschland schandte, door een uiting van geestelijk leven te verhinderen; dat zij internationale geestelijke gemeenschapsbanden verzwakt; dat zij niet-christelijke volkeren berooft van beschikbare hulp; dat zij de ontwikkeling van blijvende vriendschapsbetrekkingen tusschen de natien vertraagt; en verder, dat het doen voortbestaan van de bedoelde beperkende bepalingen het beginsel der godsdienstvrijheid, dat een levensbeginsel der kerk is, in gevaar brengt, —

geeft de Internationale Zendingsraad als zijn overtuiging te kennen, dat de wonden, door den oorlog geslagen, niet ten volle kunnen worden geheeld, voordat de weg voor de Deutsche zendelingen weder geopend wordt, om hun zendingswerk te hervatten.

Onder aanneming van deze algemeene beginselen besluit de Raad verder:

a. dat de Raad, ofschoon dankbaar voor het succes van de pogingen, van zendingszijde aangewend om de Deutsche zending in bepaalde gebieden te herstellen, overtuigd is, dat met betrekking tot veel uitgestrekte gebieden de sterkste en meest volhardende krachtsinspanning noodig zal zijn, om de wegneming of wijziging te verkrijgen van de bepalingen, waarbij Deutsche zendelingen daarvan worden uitgesloten, en daarom een beroep doet op de nationale zendingsorganisaties en genootschappen van die landen, waarvan de regering zendelingen, op grond van hun nationaliteit, uitsluit, om uit te vorschen, welke stappen er kunnen gedaan worden om den terugkeer van de Deutsche zendelingen en zendingscorporaties tot hun oude velden zoo spoedig mogelijk te verkrijgen, rekening houdende in alle gevallen met de politieke noodwendigheden in ieder afzonderlijk zendingsveld;

b. dat, aangezien er sedert 1914 radicale veranderingen gekomen zijn in de politieke formatie van vele landen, alsook in de mate van vrijheid, die thans erkend wordt aan de Inlandsche kerken rechtens toe te komen, zoo geloofd de Raad, dat het doel onder a. vermeeld, alleen bereikt kan worden, indien de terugkomende zendelingen be-

klank, niet in de driften der bevolking, niet in een voorbijgaande opgewondenheid, maar in de zelfbewustheid, in de conscientie, in het Christelijk geweten van het Nederlandsche Volk“. (Adviezen, Tweede Deel, 1857, blz. 133.)

Eindelijk, ook toen elke kans op overwinnen was weggevallen, op 9 en 10 Juli 1857, sprak hij nog: „Uwe organisatie van het openbare schoolwezen is met de Schriften en het recht van alle gezindten, met het geloof der natie, met het volksgeweten, in strijd. Uwe Volksschool neemt, met het Kruis, het Christendom weg. Vereenig Jood en Christen op ééne volksschool, zoodat gij ter wegneming van het kenmerkend-christelijke verplicht zijt, en geef dan aan die onchristelijke schoolgemeenschap den Christelijken titel, dit noem ik heiligschennis. Uwe Christelijke lens is een onzedelijk woordspel, dat ontheiliging door heiligschennis verbloemt“. (Open Brief, 1857, blz. 6.)

De Minister van Justitie, Mr. Van der Brugghen, daarop repliceerende, zeide toen: „En nu vraag ik aan den heer Groen, of dit alles, wat ik opgenoemd heb, heiligschennis is: of dit alles is verloochening van het kruis van Christus? Ik laat het over aan zijn geweten en aan het geweten van het Nederlandsche Volk, om op die vraag het antwoord te geven“. (Adviezen, Tweede Deel, 1857, blz. 276*.)

Hier tegen schreef Groen: „De kleine minderheid zal, naarmate natuur en strekking der Wet duidelijker wordt, met des te meer vrucht zich be-roepen op de Christelijke conscientie, zoowel van den Minister van Justitie als van het Nederlandsche Volk. Een beroep op de Christelijke conscientie van het Volk. Het zal blijken, dat een wet, zonder Bijbel en bepaald

KUYPER-BIBLIOGRAFIE.

door

J. C. RULLMANN.

XIX.

19. „Het Beroep op het Volksgeweten“. Rede ter opening van de Algemeene Vergadering der „Vereeniging voor Christelijk Nationaal Schoolonderwijs“, gehouden te Utrecht, den 18den Mei 1869. Amsterdam, B. H. Blankenberg Jr., 1869.

Dr. Kuyper heeft zich bij het opgeven van datums meermalen vergist. Maar één dactijfer heeft hij steeds goed onthouden. Het was 18 Mei 1869, de datum, waarop hij in de Domkerk te Utrecht deze opwekkende rede hield.

En waarom bleef die avond hem zoo onvergetelijk?

Hoor hem zelf. „Dit duurde tot 18 Mei 1869, toen ik in de consistoriekamer van de Domkerk te Utrecht, op een mij onvergetelijken avond, voor het eerst den man ontmoette, die door zijn vasten blik, door zijn ernstig woord mij terstond zoo machtig aangreep en imponeerde, dat ik van die ure af zijn geestesverwant, neen meer, zijn geesteskind ben geworden.“ (Gedenkboek, 1897, bl. 71. Zie ook: Bedoeld noch gezegd, bl. 25.)

Groen van Prinsterer was toen reeds een grijsaard, en zijn gezondheid wankelende. Eerevoorzitter der vereeniging voor C.N.S., had hij het vorig jaar de Algemeene Vergadering te Arnhem niet kunnen bijwonen. Maar ditmaal had hij toegevoegd aan den welwillenden aandrang der leden van de Hoofdc commissie, om het voorzitterschap der vergadering op zich te nemen; want deze bijeenkomst droeg dit jaar een geheel exceptioneel karakter, aangezien men samenkwam even

voor de verkiezingen, waarbij de kwestie van het onderwijs op den voorgrond stond.

De Hoofdc commissie, wenshende, in dit ernstig tijdsgevoel, aan het constatareeren van eensgezindheid bevorderlijk te zijn, stelde aan de algemeene vergadering voor, te verklaren: vooreerst, dat, ter eerlijke naleving van de wet van 1857, in den zin en geest waarin ze tot stand kwam, wijziging van art. 23, 24 en 33 vereischt werd, en ten anderen, dat aan elken meer afdoenden waarborg van gewetensvrijheid, wijziging van art. 194 der Grondwet zou moeten voorafgaan.

Dit praeadvies der Hoofdc commissie was de wederopneming van een, sedert Juni 1866, bijkans in vergetelheid geraakt program.

Achtereenvolgens verschenen nu van Groens hand een tiental vlugschriften onder den titel: Zelfstandigheid herwonnen of Parlementair Cijferen Zedelijke Volkskracht. I-X. Februari—Juli 1869.

De hoofdstrekking dezer geschriften was het herwinnen van de zelfstandigheid der Antirevolutionaire partij uit de doodelijke omarming van het conservatisme, door, ditmaal althans, bij de stemmen van 1869, de schoolkwestie uit het slijk der politieke combinatiën en speculatiën wederom op te heffen tot levensvraag, tot conscientievraag van het Nederlandsche Volk.

Reeds op 30 November 1855 had Groen van Prinsterer in de Tweede Kamer weerstand geboden tegen het hoofdbeginsel der onderwijswet: „Volksopvoeding waarbij de Christelijke waarheid als kerkelijk leerbegrip ter zijde gesteld wordt“. Hier tegenopende Groen toen de stelling: „Het Christendom uit de volksopvoeding te weren, strijdt tegen het verlangen der Natie“. En aan het einde van zijn betoog verklaarde hij: „Hetgeen wij hier gewetenshalve belijden, vindt weer-

reid
rege
hou
telijk
begir
c.
tegen
oorlo
poral
loopi
sing
overl
corpe
d.
gen,
als
dij
eend
politi
hoew
tot z
wien
zendi
rizal
spok
de vl
dig g
gen c
aan
ex e
in ov
der l
e.
het v
verie
herin
tenen
breid
degel
christ
hebb
mel l
haar
volge
niets
ervar
waar
te da
Wij
De
Gispi
Dr R
schrit
tinge
de H
porat
behoe
zendi

Der
sche
jubile
Bij w
drich
eijner
Heyd

leerba
of alf
zalig
wet i
weie
werp
Sed
king
uit.
En
was t
Ons
Halpr
April
een J
zal d
het zi
wat m
tig ge
een te
deel
niet,
in u
En
des
den o
van o
weish
niet w
koner
Christ
veroor
hereid
stellen
en ter
een p
eenige
demon